

УДК 330.322:657

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ілляшенко К.В.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Проаналізовано сучасний стан інвестиційної діяльності на підприємствах, досліджено відображення реальних та фінансових інвестицій в бухгалтерському обліку, розглянуті види інвестицій та відображення їх у звітності, обґрунтовано вплив на доходи і витрати інвестора, запропоновані шляхи удосконалення обліково-аналітичного забезпечення інвестицій.

Ключові слова: реальні інвестиції, інвестиційна діяльність, підприємство, обліково-аналітичне забезпечення, звітність.

Постановка проблеми. Проблема активізації інвестиційного процесу є ключовою для сучасної української економіки. У країні здійснюються міри, спрямовані на оздоровлення інвестиційної сфери. Однак положення справ з інвестиціями в реальному секторі економіки України не поліпшується та залишається в глибокій кризі. Сьогодні інвестиції, обумовлені нормальним режимом поновлення капіталу, надзвичайно важливі для технічного розвитку. Однак при наявності величезних невикористаних виробничих потужностей зменшується частка інвестицій, що направляють на технічне переозброєння й реконструкцію діючих підприємств.

Відповідно до вимог ринкової економіки виникає актуальне наукове та практичне завдання вдосконалення бухгалтерського обліку, аналізу та керування фінансово-кредитною й інвестиційною діяльністю в усіх сферах виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти позначеної проблеми широко освітлені в економічній літературі. Питання вдосконалення обліку, аналізу, планування й керування інвестиційними процесами досліджені як у роботах західних учених І.В. Бернера, С. Брю, Л.Дж. Гитмана, М.Д. Джонка, Дж.М. Кейнса, Ж.-К. Колі, Н.Д. Кондратьєва, К. Макконнелла, А. Маршалла, П. Массе, так і вітчизняних економістів Ф.Ф. Бутинця, М.Т. Білухи, В.А. Дерія, А.Я. Кізими, М.Ф. Огійчука, В.Я. Плаксієнка, В.С. Рудницького, В.Я. Савченко, Б.Ф. Усача тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У наявних наукових розробках недостатньо чітко сформульовані фундаментальні основи, на яких базується інститут інвестування виробництва продукції. Невизначеними залишаються характеристики безлічі факторів, які сприяють усвідомленню специфіки даної проблеми, можливостей їхньої реалізації в умовах ринку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз інвестиційної діяльності та її обліково-аналітичного забезпечення на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом в Україні спостерігається підвищений інтерес до інвестицій і усього, що з ними пов'язано. Особливо актуальним стає питання вибору привабливих об'єктів інвестування та обґрунтування інвестиційних проектів. Аналіз внутрішньої інформації підприємства, як правило, виявля-

ється вирішальним для прийняття інвестиційних рішень.

Однак, на нашу думку, проблема залучення кредитних і інвестиційних ресурсів до АПК не тільки теоретично слабо розроблена, але й досить заплутана в механізмах здійснення. Разом з тим у цей час виникли нові господарські фактори й умови, які піднімають роль і значення ефективних рішень облікових, аналітичних, фінансово-кредитних і пов'язаних з ними інвестиційних проблем в організаційно-управлінському аспекті. Наукові дослідження в цьому напрямку стають надзвичайно актуальними з урахуванням особливостей господарської та фінансової нестабільності.

Із найбільш актуальних проблем інвестиційної діяльності в АПК окремим питанням стоїть необхідність капітальних вкладень у придбання та оновлення основних засобів. Однак реальні інвестиції, згідно із статистичними даними, мають стійку тенденцію до скорочення. Як відомо, існує певний механізм взаємодії й співвідношення економічного росту, що визначає асинхронність коливання вибуття основного капіталу й інвестицій, циклічність технічного переозброєння й озброєння праці в ринковій економіці. В основі такого механізму лежать, насамперед, протиріччя нагромадження основного капіталу, обумовлені тим, що в окремі періоди часу таке нагромадження натрапляє на обмеженість ринку праці. Перебороти ці труднощі сьогодні ще не представляється можливим ні з економічної, ні з технічної точки зору, оскільки людська праця, незважаючи на зростаючі досягнення в області механізації й автоматизації виробництва, грає в ньому найважливішу роль. Тому створення робочих місць для вільних працівників вимагає певних капітальних витрат у цей момент [1, с. 54].

Коли ж ресурси капітальних вкладень дозволяють створити в період підйому більше робочих місць, чим є вільної робочої сили, а ринок збуту товарів триває розширюватися, виникає дефіцит робочої сили. У результаті цього ціна її росте, і технічно відсталі (а таких останнім часом в аграрному секторі багато) підприємства з низькою продуктивністю праці змушені підвищувати оплату праці, щоб удержати в себе робочу силу. Це веде до збільшення витрат на працю, які можуть досягти й навіть перевищити ціну продукції. У підсумку виробництво на багатьох підприємствах стає збитковим, і необхідна заміна старих засобів праці на нові, інакше ним грозить

руйнування. Крім того, звуження ринку праці не дає можливості повною мірою реалізувати ресурси капітальних вкладень для розширення виробництва, що веде до падіння інвестицій в основний капітал. Та й ресурси капітальних вкладень можуть скоротитися в результаті росту витрат на працю та зниження рентабельності основного капіталу [2, с. 29].

Отримані капітальні вкладення спрямовуються, в основному, на заміну застарілого обладнання, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, розширення виробництва та розвиток нових напрямів виробничої діяльності суб'єкта господарювання. Головним джерелом фінансування капітальних вкладень є власні засоби підприємства. Але в період ринкових відносин фінансування капітальних вкладень включає залучення позикових засобів [3, с. 145].

Для того, щоб зрозуміти та обґрунтувати облік забезпечення інвестицій в АПК вважаємо за необхідне більш докладно зупинитися на самому понятті інвестиційної діяльності в Україні.

Інвестиційна діяльність являє собою сукупність практичних дій юридичних осіб, держави та громадян щодо реалізації інвестицій. Нинішня правова система України складається з понад сотні законів та інших нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність [4].

На думку Л.М. Петренко інвестиційну діяльність можна розглядати з двох позицій – у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні інвестиційна діяльність – це діяльність, пов'язана із вкладенням коштів в об'єкти інвестування з метою одержання прибутку [5, с. 2].

Череп А.В. та Рурка І.Г. розглядають інвестиційну діяльність як важливу складову міжнародного руху капіталу, яка здатна забезпечити міграцію капіталу з однієї країни в іншу, а також прискорювати цю міграцію в одних сферах світового господарства, та уповільнювати в інших [6, с. 49].

На жаль, до сільського господарства за різними даними доходять лише біля 2% від загального обсягу іноземних інвестицій.

Діяльність, пов'язана з управлінням інвестиціями, називається інвестиційною. За визначенням національного НП(С)БО 1 [7] інвестиційна діяльність охоплює придбання, реалізацію необоротних активів, а також фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. Інвестиційну діяльність визначають за трьома етапами:

- передінвестиційний етап визначає напрямки реального інвестування, обґрунтування стратегії та тактики інвестування, джерела покриття інвестицій та формування портфеля фінансових інвестицій;

- інвестиційний етап здійснює реальне та фінансове інвестування.

Реальне інвестування здійснюється при фінансуванні проектно-пошукових і будівельно-монтажних робіт, придбанні машин і устаткування, введенні об'єктів в експлуатацію, матеріально-технічному постачанні та поповненні обігових коштів. Фінансове інвестування здійснюється через внески до статутного капіталу інших суб'єктів, придбання акцій та інших цінних паперів, банківські вклади, депозити та інші фінансові інструменти [8, с. 12];

- післяінвестиційний етап передбачає формування інформації про одержані від експлуатації інвестиційних проектів доходи, розрахунок фактичної ефективності інвестицій, обґрунтування рішень про реінвестування одержаних доходів. У процесі аналізу інвестицій і результатів інвестиційної діяльності треба зробити висновки про:

- наявність інвестиційних ресурсів (за обсягом, структурою власного та залученого капіталу);

- інвестиційну привабливість альтернативних проектів;

- очікувану дохідність інвестування;

- потребу капітальних затрат і фінансових вкладень;

- грошовий потік і фактичну ефективність інвестицій.

Дослідження розподілу фінансових результатів за видами діяльності у взаємозв'язку із доходами і витратами, що їх формують дозволили відмітити певну невідповідність між назвами рахунків, видів діяльності і їх змістом, що викликано розбіжностями між Інструкцією про застосування Плану рахунків та П(С)БО, що визначають види діяльності.

Для приведення обліку доходів, витрат і фінансових результатів до єдиної системи групування на нашу думку важливо уточнити вищевказану класифікацію з врахуванням визначень передбачених національними стандартами щодо видів діяльності.

Так, згідно з визначенням інвестиційної діяльності доходи і втрати від участі в капіталі (рахунок 72 і 96 відповідно), які на сьогоднішній день відносяться до результатів фінансової діяльності, доцільно віднести до результатів інвестиційної діяльності. Проаналізувавши структуру «Фінансових доходів» (рахунок 73) можна зробити висновок, що «Дивіденди одержані» (субрахунок 731) та «Відсотки одержані» (субрахунок 732) належать до результатів інвестиційної діяльності, оскільки є частиною прибутку отриманого від інвестицій.

Рахунки 74 «Інші доходи» та 97 «Інші витрати» майже в повному складі відносяться до інвестиційної діяльності. Такий висновок підтверджується визначенням інвестиційної діяльності та Інструкцією про застосування Плану рахунків.

Рахунок 74 «Інші доходи» призначено для обліку доходів, які виникають в процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Рахунок 97 «Інші витрати» призначено для обліку витрат, що виникають в процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з виробництвом або реалізацією основної продукції (товарів) та послуг, а також витрат страхової діяльності.

Разом з тим, субрахунок 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів» доцільно відображати у складі доходів від фінансових операцій.

У зв'язку з цим також правомірно було б виділити зі складу рахунків: 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці» та 974 «Втрати від неопераційної курсової різниці» курсові різниці пов'язані з фінансовою діяльністю і обліковувати їх у складі рахунку 73 «Фінансові доходи» та рахунку 95 «Фінансові витрати».

З розподілом доходів, витрат та фінансових результатів по видах діяльності безпосередньо пов'язано також і формування фінансової звітності, а саме Звіту про рух грошових коштів та Звіту про фінансові результати. Проте, якщо при складанні Звіту про рух грошових коштів використовується розподіл на операційну, фінансову та інвестиційну діяльність, то Звіт про фінансові результати передбачає розподіл на:

- операційну діяльність;
- іншу діяльність.

Для суб'єкта інвестування важливою є також інформація про етап і структуру інвестиційного ринку, потенційних і реальних інвесторів, форми інвестування та повернення інвестованого капіталу, можливий вихід з інвестиційного проекту.

Реальна оцінка інвестицій необхідна, по-перше, для правдивого відображення активів, по-друге, для практичних цілей – при виході акціонера із підприємства – інвестора, який має право претендувати на переоцінену частину інвестицій підприємства.

П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» вимагає оцінки (фактично переоцінки) фінансових інвестицій на кожну дату балансу [9]. В залежності від характеристики фінансові інвестиції, в частині оцінки на дату балансу, поділяються на три види:

1. Фінансові інвестиції в асоційовані і дочірні підприємства, а також в спільну діяльність з утворенням юридичної особи (спільні підприємства).

У цьому випадку фінансові інвестиції відображаються на дату балансу за методом участі в капіталі. Збільшення (зменшення) балансової вартості таких фінансових інвестицій відображається в складі прибутку (збитку) від участі в капіталі. У Плані рахунків для цього призначені рахунки 72 «Доход від участі в капіталі» і 96 «Втрати від участі в капіталі», а самі доходи і витрати відображаються на однойменних рядках форми № 2 «Звіт про фінансові результати».

2. Фінансові інвестиції, що утримуються підприємством до їх погашення. Такі фінансові інвестиції показуються в балансі за амортизова-

ною собівартістю. Частіше за все такі інвестиції виражені облигаціями. Сума амортизації дисконту або премії показуються в складі інших фінансових прибутків та інших фінансових витрат. У Плані рахунків для цього призначені рахунки 73 «Інші фінансові доходи» і 95 «Фінансові витрати» [10, с. 140].

3. Всі інші фінансові інвестиції, крім названих вище, відображаються в балансі за справедливою вартістю, а якщо її не можна визначити, то за собівартістю. Збільшення балансової вартості таких фінансових інвестицій показується в складі інших доходів або інших витрат. У Плані рахунків для цього визначені рахунки 74 «Інші доходи» і 97 «Інші витрати».

Таким чином, оцінка фінансових інвестицій на дату балансу по-різному впливає на доходи і витрати інвестора, а для самої оцінки застосовуються різні методи.

Висновки і пропозиції. З усього вищезазначеного ми робимо висновок, що сучасна система обліково-аналітичних показників не відображує у повній мірі усе розмаїття інвестиційних процесів у такій складній і специфічній галузі, як АПК. На нашу думку необхідно змінити структуру Звіту про фінансові результати відповідно розподілу діяльності на операційну, фінансову та інвестиційну, який використовується у Звіті про рух грошових коштів. Така узгодженість між формами звітності дозволяє досягти комплексного підходу при складанні фінансової звітності та покращує їх взаємозв'язок. Крім того, використання розподілу фінансових результатів за видами діяльності є перспективним напрямком розвитку системи бухгалтерського обліку та економічного аналізу, оскільки дасть змогу отримувати оперативну інформацію про активність та результативність роботи підприємства в розрізі окремих видів її діяльності, що є надзвичайно цінним в управлінні підприємством. Тому вважаємо за необхідне розробку оновленої методичної бази для систематизації облікової інформації з інвестиційної діяльності.

Список літератури:

1. Гитман Л.Д. Основы инвестирования / Л.Д. Гитман, М.Д. Джонк // Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 120 с.
2. Бондар М.І. Основні види інвестицій та їх роль у відтворенні економіки / М.І. Бондар // Зб. наук. праць. – Вип. 8. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 27-32.
3. Строченко Н.І. Капітальні вкладення в народне господарство України: проблеми та перспективи / Н.І. Строченко, І.М. Мазій // Вісник СНАУ, Серія «Економіка та менеджмент». – № 6/1. – 2010. – С. 143-146.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
5. Петренко Л.М. Теоретичні аспекти дослідження інвестиційної діяльності / Л.М. Петренко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2012, вип. 22, ч. II. – С. 1-5.
6. Череп А.В. Інвестиційна діяльність в Україні: стан та шляхи її активізації / А.В. Череп, Г.І. Рурка. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво: науково-виробничий журнал. – 2011. – № 3. – С. 48-52.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
8. Мінняйло М. Бухгалтерський облік капітальних інвестицій / М. Мінняйло // Вісник бухгалтера і аудитора України. – 2005. – № 17. – С. 12-14.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції». Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>
10. Верига Ю.А. План рахунків бухгалтерського обліку: уавч. посіб. / Ю.А. Верига, Г.І. Зима, Н.О. Кулявець. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 176 с.

Ильяшенко Е.В.

Таврический государственный агротехнологический университет

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ: УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация

Проанализировано современное состояние инвестиционной деятельности на предприятиях, исследовано отображение реальных и финансовых инвестиций в бухгалтерском учете, рассмотрены виды инвестиций и отображение их в отчетности, обосновано влияние на доходы и затраты инвестора, предложены пути усовершенствования учетно-аналитического обеспечения инвестиций.

Ключевые слова: реальные инвестиции, инвестиционная деятельность, предприятие, учетно-аналитическое обеспечение, отчетность.

Iliashenko K.V.

Tavria State Agrotechnological University

INVESTMENT ACTIVITY OF ENTERPRISES: ACCOUNTING AND ANALYTICAL ASPECT

Summary

The modern state of investment activity in the enterprises is analyzed, the mapping of real and financial investments in the accounting records are investigated, the types of investments and their display in financial statements are considered, the impact on the income and expenses substantiated the ways of improvement of accounting and analytical support of investment is proposed.

Keywords: real investments, investment activity, enterprise, accounting and analytical support, reporting.